אגרות הראי"ה - כרך ב' - אגרת תקעא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב מנחם אב תרע"ג

נמען: סיעת 'המזרחי' בקונגרס הציוני

הרב קוק אינו יכול להגיע לקונגרס, ושולח את דבריו בכתב. יד ה' נטויה לטובה, והרעיון שזו תחיית עם ולא תנועה מפלגתית מתקדם. 'המזרחי' עמד עד כה ב'מעמד צנוע ושתקני', אבל הציונות אינה יכולה לדבר בשם האומה כל עוד חקוק בה ש'הציונות דבר אין לה עם הדת'. האומה לא תצטמצם ב'עוגה הצרה של חלומו של ד"ר הרצל'. הציונות המעשית היא 'הגוף', ועל 'המזרחי' לזרוק בו נשמה - המקור התנ"כי. לא 'עם שנאוי המבקש מקלטי', אלא 'גור אריה יהודה' השב לנחלתו. יש לפעול ברוח אליהו להשיב לב אבות על בנים.

עיקרי הדברים

- 'המזרחי' צריך לצאת משתיקתו.
- הציונות - גוף; התורה - נשמה.
- מעבר לחלומו של הרצל.
- רוח אליהו - השלום.

נוסח האגרת

ב"ה[1], י"ב מנ"א[2] תרע"ג[3].

לכבוד האגדה המזרחית, בקונגרס הציוני, שלו'[4] רב מהררי קודש,

אלופי החביבים ונכבדים מאד,

סבות שונות גרמו, ומחשבתי אשר חשבתי להיות נוכח בהקונגרס הנכבד נתבטלה מגורמים צדדיים, ומהם המקרים המעציבים, אשר קרו במקום מושבי כעת רחובות ת"ו[5]. ואומר אל לבבי: חלק ממחשבותי, אשר אם עמדה לנו השעה הייתי מרצה אותן לפני הכנסיה הרוממה, אמסור לפניכם בזה. אחי האהובים, בכתב: אולי יחון ד' והדברים היוצאים מן הלב יכנסו אל הלבבות הנכבדים, ויעשו פרי לברכה, ולטובתה והצלחתה של שאיפתנו הכללית, לתחיית-האומה בארץ-אבות,

ודאי לא נעלם מהדרת-כבודכם, אשר למרות המכשולים הרבים, החומריים והרוחניים, שהננו פוגשים תמיד על דרכי מהלך התחיה הלאומית בארצנו הקדושה, הננו רואים יד-ד' נטויה עלינו לטובה, ואורן של ישראל, אף אם קמעא-קמעא, אבל הוא ב"ה הולך ואור, הישוב מתרבה ומתרחב, הדעות והרגשות במעמקי הלב הולכות ומתחזקות, לבסס את בסיס התחיה הלאומית, והמחשבה של שיבת ציון לכל גווניה הולכת וכובשת לבבות ושדרות רחבות. הרעיון שאין אנו עסוקים בתנועה מפלגתית, כי"א[6] בתחית-עם, הולך ומתקדם, וזה התוכן בעצמו של ההתקדמות מטיל על "המזרחי" ביחוד חובות חדשות ונמרצות. "המזרחי"

---

1 ב"ה - ברוך השם

2 מנ"א - מנחם אב

3 תרע"ג - השנה תרע"ג (1912/1913)

4 שלו' - שלום

5 ת"ו - תבנה ותכונן

6 כי"א - כי אם

עומד עד כה במעמד צנוע ושתקני, כותב על דגלו: להכניס את שלומי-אמוני-ישראל תחת הדגל הציוני ואת הלך-רוחו הוא יוצק רק בתוך חוגו המצומצם. את הציוניות הכללית מניח הוא "לקפא על שמריה", מתקשר עמה בקשר הדדי בכל מקום שאין הדעות היסודיות סותרות, ובזה באמת יוצא הוא ידי חובתו בתור חלק של מפלגה שחפצה לעשות איזה טוב לישראל. הציוניות הרחבה אינה יכולה, ע"פ[7] הפרוגרמה שלה, בשום-אופן לדבר בשם האומה בכללה. הפרגרף ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת" הוא כבר ההיפוך הגמור ממה שכל האומה חושבת, מציירת, מקוה ומאמנת בכל דורותיה, וההיפוך הגמור מהשאיפה הנאצלה, שטובי החושבים שבישראל ובעמים חושבים ע"ד[8] העתיד הישראלי בעולם.

האומה בכללה, עם כל גדלה וחסנה הרוחני, עם כל גאון-נשמתה, לא תוכל בשום-אופן להיות מצטמצמת רק בהעוגה הצרה של חלומו של ד"ר[9] הרצל ז"ל[10], עם כל יפיו ועזו, לפי-הערך. הציוניות, המעשית, והעיונית, הפוליטית והדפלומטית וכל ענפיה יחד, כמו שיצאו מן הכח אל הפועל עד היום, יש בהם ענינים נשגבים ונעלים, שאנו נקראים ממעמקי הוייתנו הישראלית לתמכם בכל כחותינו הגשמיים והרוחניים; אבל כל אלה יחד אינם כ"א הגוף הציוני.

אבל קרואים אנו מיד לזרק את הנשמה בהגויה המחוטבת הזאת, כדי שתהיה ראויה באמת לשמה, באופן שתרכש לה מיד ולדורות את אותו כח-המושך הגדול, שיהיה יכול למשוך את האומה כולה אליה, מגדולם עד קטנם, מכל המפלגות, השדרות, הסיעות, והפיזורים השונים, ושיתן לעולם את אותו המושג, שמקור הציונות, הוא המקור הקדוש העליון, התנ"ך[11], נותן לה, בכל העומק וההוד המסורתי. לא הד קול, שעם שנאוי בעולם, הולך לבקש לו מקלט בטוח מרודפיו, לבדו ראוי להשיב לתנועת-עולמים זו את חייה, אלא שגוי קדוש, סגולת העמים, גור-אריה יהודה, נעור מתרדמתו הארוכה, והנה הוא הולך ושב אל נחלתו, אל "גאון יעקב אשר אהב סלה". ונשמה זו אי-אפשר שתהיה נזרקת בתנועה, כ"ז[12] שעל מצחה חקוק אות-קין זה, ש"הציוניות דבר אין לה עם הדת". ומעתה, "המזרחי" צריך הוא להכיר בגאון את גדולת תעודתו. לא להיות שמש למפלגה מעשית, פוליטית, קולטורית וכו'[13] וכו' נוצר אותו הזיק האלהי. השרוי בלב שלמי אמוני עם ד', בשעה שהם נגשים לעבודת-קודש זאת של תחית-האומה, כ"א לתן להתנועה הגדולה, רבת הצבעים ואדירת הפעלים והשאיפות, את דחיפת-חייה היותר עצומה, להוציא את ענין הציוניות מקטנות של מפלגה בודדת, שמהלכה ביחס להאומה כולה הוא סמוי מן העין, לגדלות של תנועת-חיים של הגוי כולו, ההולך בגאון לקראת עתידו הגדול באור פני ד' אלהיו.

ה"מזרחי" מוכרח להיות בציוניות מה שישראל - בעמים: כח של תסיסה תמידית, כח שלא יחדל את עבודתו ואת סגולת-הפריתו, לעולם יתבע את תביעתו ויביע ברמה את תקותו לנצחון מוחלט ושלם של דעתו, הכוללת, העליונה והקבועה.

הדת בישראל, אור ד' שבנשמתו, הבעת החיים היותר עצמיים והיותר פנימיים שלו, מה שנתן ונותן לו את הכל, שמעמידו על הרום העליון של במתי-ארץ, על המעמד של מורה האנושיות כולה, - אי-אפשר שתנועת-החיים שלו תהיה פרודה ונעקרת ממקור-חייו זה. תקות-תחייתנו היא הרבה יותר עליונה מלהיות תלמידים קטנים או גדולים לאירופא הקולטורית, שאשרה

---

7 ע"פ - על פי

8 ע"ד - על דבר

9 ד"ר - דוקטור

10 ז"ל - זכרונו לברכה

11 התנ"ך - התורה נביאים וכתובים

12 כ"ז - כל זה

13 וכו' - וכולי (וכן הלאה)

מוטל בספק גדול, והציוניות מוכרחת היא לשוב אל מקור החיים של האומה מראש-צורים, ואי-אפשר שדבר לא יהיה לה עם הדת. זהו חיקוי שפל, והרבה יותר מחפיר מהחיקוי הציורי של שינוי מקום-המקדש שב"תל-אביב", שבצדק הרעיש עליו "אחד העם" את המחנה בשעתו.

"המזרחי" צריך הוא לתבע תמיד, שהסעיף המחפיר הנ"ל[14] ימחק מהפרוגרמה, ותחתיו יכתב: "שהציונות מבוססת היא על יסוד תחית האומה בתורתה על אדמתה" בכל הגודל והמילוי של פתגם זה.

הפרעות, עכוב המהלך, והשפלת ערכי התחיה כולם, - התוצאות של ההסכמה האיומה הזאת. שהציוניות דבר אין לה עם הדת, אנו רואים די-והותר בכל פינה של התנועה, וביחוד באי"י[15]. "הציוניות דבר אין לה עם הדת", - מתפרש מיד בסגנון: "הציוניות מהרסת את הדת", "הציוניות היא תחיה חדשה, שתקותה היא להבנות מחרבנה של הטרדיציה הישנה". זהו כבר פתגם שגור בפי קופצים-בראש לא מעטים. והתוצאות המעשיות שמזה הן: פריקת-עול וזלזול של קדשי האומה בהמון, בחוות הלאומיות ובספרות, במוסדות-החנוך ובמקצועות רבים משדי התחיה. כל אלה מה הם פועלים? נביקת רוח האומה, יאוש ומשטמה וקצף של חמת-מות, הראוי לעבור לירושת-דורות על כל התנועה כולה.

האומה כשהיא קמה כולה, לא רק אישים בודדים ממנה או כתה ומפלגה מחלקיה, היא יודעת - יותר ממה שהיתה יודעת לפני-זה - איך להוקיר את מה שהוא חתום בחותם-דם בנשמתה. המזרחי, כשידע את תעודתו, הוא יכול להביע את התביעה הזאת לפני כל ישראל ולפני כל העולם כולו. לא ברוח של הספרות האירופית המודרנית אנחנו שואפים לקום ולהיות לעם, - אע"פ[16] שאנו סופגים את כל ערכי האנושיות הכללית אל תוכנו בתור בני-אדם בעלי תרבות גבוהה, - אלא ברוח תורתנו, ברוח הנביאים שלנו, ברוח ד' אלהי-ישראל אשר על עמו, שלא יוכל להנתק מהתורה ותחיתה, כפי מה שהיא מורשה קהלת יעקב. האידיאלים האלהיים שהם חיי התורה והנבואה, הנם, ברוחנו, העתיד של העולם, שתחייתנו פונה היא להגשימם בחיים. הננו שואפים לעמוד במרכזה של האנושיות, דוקא בדגלנו העתיק והנשא, שהוא לנו גאות-עולמים, בשם אלהינו נדגול וכמאז לא נחליפנו ולא נמיר אותו בדגל אחר, גם מודרני שבמודרניים.

ומפני ש"המזרחי" יביע את תביעת האומה כולה לכל דורותיה מהציוניות, עתיד הוא להיות לכח תוסס לא רק בציוניות בחוגה המצומצם כי"א גם בישראל, בכל האומה כולה, ובמובן ידוע גם בעולם הכללי. ראוי יהיה "המזרחי", כשיעמוד על תפקידו הנשא הזה, להיות מתחיל לעסוק בעבודה הכללית, שלא הושם לה לב עד כה, היא עבודת השלום, שלום כללי באומה לכל פלגותיה. השלום איננו רק דבר של נטיה מוסרית, עבודת-השלום היא עבודה קולטורית תדירה, רוממה ואדירה, עבודה שצריכה להפנות אליה תמיד את כל הכחות היותר פוריים שבאומה. אנו צריכים לשום אל לב: מה יהיה האחרית מכל הפירודים כולם ההולכים ומתרבים, המפלגות, הפדרציות והפרקציות, האגודות והמניינים, הזרמים והבמות, אם לא ימצא לנו תל-תלפיות אחד שישא את הדגל הכללי של האומה ויעסוק בלא-הרף בכל התעמולות היותר רצויות בעבודת אחדות האומה, השוית-המחלוקת והתקשרות-השאיפות. כשם שאנו מכירים ומאמינים שתשועת ישראל תבא ע"י[17] התחלה של קץ-המגולה, שנעשה אנו בכח אשר נתן לנו ד' לעשות חילי, לרכוש את הארץ, לגאול אותה. לעבדה ולבנותה, לכבש אותה בכיבושים קולטוריים ומעשיים, כן עלינו לדעת יותר ויותר.

---

14 הנ"ל - הנזכר לעיל

15 באי"י - בארץ ישראל

16 אע"פ - אף על פי

17 ע"י - על ידי

כי רוח ד' אשר על אליהו, להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, לעשות שלום בעולם, להשוות את המחלוקת, צריכה להתגלות גם בפעולה נפשית שלנו, פעולת האומה כולה, ע"י כחותיה היותר טובים, תלמידי-חכמים המרבים שלום בעולם.

יקרא "המזרחי" למועצה בקונגרס, ישתמש תמיד בכל האמצעיים שיזדמנו לו להוציא מן-הכח-אל-הפועל את הבעתו העמוקה, של רוח האומה כולה, שמכל הפלוגות הציוניות רק על-ידו יכולה היא להתגלות, מפני שהוא הנהו הכח האחד בציוניות הנושא עליו את שם ד', את קדושת אור התורה, מקור החיים, את יסוד השלום שמו של הקב"ה[18], שאך בו יושע ישראל לעולמים.

הרבה מאד יש לי לדבר ולהרצות על יסוד דברי המעטים הללו, שהם גוררים עמהם עקרים גדולים והרי-הרים של מחשבות מקוריות, הראויות להתהפך לכחות פועלים רבים. אבל אי-אפשר לי להרצות הדברים כסדרם כעת, ואקוה שלשעת-הכשר של הכנסיה הנכבדה יספיקו דברי אלה להערת-לבב. והנני חותם בצפיית התחייה ממקור חיי ישראל, מאור שם ד' הבוחר בציון ובישראל עמו, להיות לגוי לפניו לאור גויים כל הימים, חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לד', בגבורה ובברכת-שלום.

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

18 הקב"ה - הקדוש ברוך הוא